

În această carte descoperim o perspectivă echilibrată despre Părinții Bisericii: părintele Joseph Lucas analizează viața marilor personalități ale creștinismului ortodox, stiluri literare și contexte istorice, care fac parte din corul unic al Sfintei Tradiții. Autorul ne propune un ideal spre care să tindem. Prin aprofundarea Părinților, cartea trasează și ne dezvăluie o cale clară pe care să o urmăm, pe măsură ce înaintăm spre Hristos, pășind pe urmele acestor sfinte modele de viață creștină.

JONATHAN PAGEAU, realizatorul emisiunii *The Symbolic World*

Studiul captivant al părintelui Joseph Lucas despre Părinții noștri ortodocși nu este caracterizat de un stil greoi specific cercetătorilor, ci mai degrabă poate fi considerat un abecedar pentru cei care caută să înțeleagă fundamentele credinței noastre ortodoxe. Totuși, această carte nu este banală; dimpotrivă, ea este întemeiată pe complexitatea gândirii Părinților. Pe măsură ce vor parcurge paginile sale, cititorii își vor dori să ajungă la profunzimile și bogățiile care îl așteaptă pe cel ce se apleacă cu seriozitate asupra vieții și scrierilor Părinților.

După o introducere necesară despre semnificația titlaturii de Sfinți Părinți (ei nu sunt simpli învățători ecumenici) ai Bisericii, despre perioada în care au trăit (ei nu sunt relevanți doar pentru trecutul îndepărtat), despre cum ar trebui să fie citați (nu pentru extragerea de citate) și în ce constă nevoia de a-i înțelege (nu printr-o lectură superficială sau ușoară a unor articole de pe internet), minunata carte a părintelui Joseph Lucas își poartă cititorii prin genurile literare și faptele Părinților, deschizând astfel poarta către o lume pe care o viață întregă nu o poate epuiza și care este, în același timp, mereu nouă, oricât de veche ar fi. Structurat în jurul chestiunilor de primă importanță pentru Părinți – ascultarea față de Scriptură și rânduiala de credință, viața de rugăciune, apărarea și propovăduirea credinței, devotamentul față de Liturghie –, textul îl atrage pe cititor de la primele pagini. Volumul de față le oferă celor implicați în cateheză (fie învățăcei, fie învățători) un instrument excelent, o introducere în credința noastră ortodoxă.

Dr. CYRIL GARY JENKINS, director al

St. Basil Center for Orthodox Thought and Culture, Eastern University

Prin această carte ușor de parcurs și de înțeles, părintele Joseph Lucas a făcut un mare dar lucrării misionare a Sfintei Biserici Ortodoxe. Redescoperirea contemporană a corpusului patristic, chiar și la nivelul parohiilor noastre, este caracterizată de o râvnă fierbinte. Din nefericire, de prea multe ori această râvnă nu este însoțită de însușirea unor cunoștințe teologice elementare. În *Cum să-i citim pe Sfinții Părinți*, părintele Joseph ne

dezvăluie o modalitate de a ne apropia de scrierile Părinților care îl va ajuta pe cititor să evite capcanele și erorile prea frecvente care distorsionează și întunecă lumina înțelepciunii patristice, în loc să o dezvăluie. Prin cartea de față, această înțelepciune va lumina mai strălucitor în viața creștinilor din acest veac.

Pr. dr. STEPHEN DE YOUNG, autorul cărții *Religia Apostolilor*

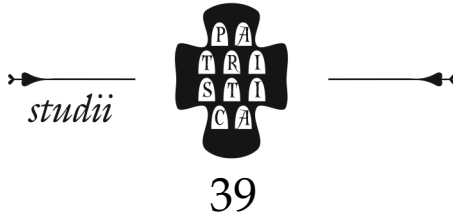
Dacă de abia ați început să-i citiți pe Părinți, această carte este pentru voi!

Ea vă oferă o hartă pentru a păși prin bogata varietate de autori, genuri și perioade istorice din cadrul literaturii patristice. De asemenea, volumul de față este o introducere concisă în contextul teologic și filosofic, conținând totodată sfaturi practice pentru a-i interpreta pe Părinți în duh ortodox. Dacă doriți să învățați cum să soarbeți din izvorul adânc al înțelepciunii patristice, puteți începe cu această carte.

Dr. DAVID BRADSHAW, profesor de filosofie, Universitatea din Kentucky, și autorul cărții *Metafizica energiilor divine și schisma Bisericii*

Creștinismul ortodox știe că Dumnezeu a fost, este și va rămâne în vezi „Dumnezeul Părinților noștri”. Părintele Joseph Lucas îl invită pe cititorul ortodox să cunoască frumusețea și semnificația acestei realități cu luare-aminte și înțelepciune. Mai mult, el ne familiarizează cu Părinții înșiși, încurajându-ne să le citim scrierile, dar mai ales să le imităm viața. Pe măsură ce citiți această carte, veți dobândi o înțelegere tot mai profundă a teologiei și veți rosti cu uimire, din nou și din nou, cuvintele care încheie fiecare slujbă ortodoxă: „Pentru rugăciunile Sfinților noștri Părinți, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, miluiește-ne și ne mântuiește pe noi. Amin!”

Pr. dr. ALEXIS TORRANCE, profesor la catedra „Archbishop Demetrios Associate Professor of Byzantine Theology”,
Universitatea Notre Dame

PR. JOSEPH LUCAS

**CUM SĂ-I CITIM PE
SFINȚII PĂRINȚI
Ghid pentru creștinii ortodocși**

Traducere din limba engleză de
DRAGOȘ DÂSCĂ

DOXOLOGIA
Iași, 2026

Aș dori să-mi exprim recunoștința sinceră (în ordinea în care i-am cunoscut) față de toți cei care mi-au cultivat dragostea față de Părinții Bisericii și m-au ajutat să-i înțeleg mai bine de-a lungul anilor:

Părintele Patrick (Carpenter), Părintele John Maxwell,

Dr. Christopher Veniamin,

Dr. Harry Boosalis, Părintele Andrew Louth, Părintele John Behr,

Părintele Matthew Baker (veșnica pomenire!),

Părintele George Dragas și Părintele Bogdan Bucur.

Încurajarea și îndrumarea lor m-au inspirat să mă dedic studiului acestor luminători, nevoiță care mi-a îmbogățit viața duhovnicească în atât de multe chipuri.

Aș dori, de asemenea, să le mulțumesc acelor cercetători patrologi pe care nu i-am putut întâlni personal, dar ale căror scrieri m-au influențat foarte mult:

Părintele Georges Florovsky, Sfântul Dumitru Stăniloae și

Părintele Georgios Mantzaridis.

De asemenea, le mulțumesc enoriașilor și studenților mei, fiindcă întrebările lor numeroase m-au ajutat să prezint teologia patristică într-un mod inteligibil pentru mireni.

În cele din urmă, dar cu siguranță nu în ultimul rând, îi mulțumesc soției mele, preoteasa Irina, pentru ajutorul pe care mi l-a dat în strădaniile mele livresci.

„Nu muta hotarul străvechi pe care l-au însemnat părinții tăi.”

Pilde 22, 28

Cuprins

Introducere	11
--------------------------	----

Partea I *Metodologia*

Capitolul 1 Să facem cunoștință cu Părinții	17
Cine sunt Părinții?	17
Perioadele patristice	22
Scrierile Părinților	29
Armonia dintre Părinți sau consensul patristic	32
Capitolul 2 Cum să NU-i citim pe Părinți	35
Problema eisegzei	35
Cartea vieții	39
Cercetarea academică: cele bune, cele rele și cele urâte	41
Capitolul 3 Contextualizarea Părinților	45
Ipoteze filosofice	45
Ipoteze teologice	51
Imperativul mântuirii	51
Sărăcia limbajului	53
Prăpastia dintre necreat și creat	56
Unirea ipostatică	58
Scopul îndumnezeirii (<i>theosis</i>)	60
Contextul istoric	62
Ierarhizarea izvoarelor	68
Cugetul Părinților	71

Partea a II-a
Studii de caz

Capitolul 4 Exegeza scripturistică	77
Sfântul Ioan Gură de Aur	82
<i>Tâlcuire la Facerea</i>	88
Sfântul Chiril al Alexandriei	95
<i>Glafire la Pentateuh</i>	98
Capitolul 5 Epistolele	105
Sfântul Atanasie cel Mare	106
Sfântul Vasile cel Mare	115
Capitolul 6 Apologetica	127
Sfântul Irineu al Lyonului	128
Sfântul Ioan Damaschinul	134
Capitolul 7 Tratatetele dogmatice	141
Sfântul Grigorie Teologul	142
Sfântul Grigorie Palama	147
Capitolul 8 Catehismul	153
Sfântul Chiril al Ierusalimului	154
Sfântul Grigorie al Nyssei	159
Capitolul 9 Lucrările ascetice	163
<i>Apoftegmele Părinților pustiei</i>	164
<i>Scara dumnezeiescului urcuș</i>	171
Capitolul 10 Comentariile liturgice	175
Sfântul Gherman al Constantinopolului	175
Sfântul Nicolae Cabasila	181
Capitolul 11 Hagiografia	185
Viața Sfintei Maria Egipteanca	187
Viața Sfântului Simeon Noul Teolog	192

Capitolul 12 Imnografia	197
Sfântul Roman Melodul	198
Sfânta Cuvioasă Casiana Imnografa	201
Concluzii	207

ANEXE

<i>Anexa 1: Abrevieri folosite la notele de subsol</i>	211
<i>Anexa a 2-a: Cronologia Părinților Bisericii</i>	212
<i>Anexa a 3-a: Referințe și resurse</i>	215
<i>Anexa a 4-a: Listă etapizată de lecturi</i>	217
<i>Anexa a 5-a: Serii patristice în limba engleză</i>	218
<i>Indici generali</i>	221

Introducere

Aveam douăzeci și cinci de ani la momentul primei întâlniri serioase cu Părinții Bisericii. Când am început să le citesc scrierile, am fost atras instantaneu într-o lume veche, dar surprinzător de nouă. A fost o experiență asemănătoare cu cea descrisă de o anumită creștină care a descoperit pentru prima dată gândirea patristică prin scrierile Părintelui Serafim Rose, spunând că a fost „ca și cum ai bea apă curată după ce te-ai bălăcit în noroi”¹. De atunci, mi-am petrecut mai mult de jumătate din viață studiind gândirea lor – atât pentru edificare personală, cât și în scopuri academice – și (chiar dacă imperfect) m-am străduit să le urmez exemplul strălucitor. Am reușit să înțeleg că creștinismul ortodox nu poate exista fără mărturia și purtarea de grijă a sfinților săi.

Biserica Ortodoxă este profund înrădăcinată în tradiție. Dogmele, practicile și textele ei au fost transmise, din generație în generație, timp de două milenii. Aceste tradiții nu sunt un simplu set fix de obiceiuri, ci o moștenire vie întruchipată de credincioși în fiecare moment și loc. Pe creștinul ortodox de astăzi îl leagă de cei care au trăit în trecut o viziune comună asupra lumii, care cuprinde tot ceea ce spunem și facem: principiile noastre teologice, asceza și practicile noastre duhovnicești, participarea noastră la slujbele bisericești și la Sfintele Taine, precum și punerea în lucrare a dumnezeieștilor porunci. În urmarea acestui chip de viață, suntem călăuziți de cler – episcopii și membrii clerului nostru –, care a primit autoritate prin ceea ce am putea numi o transmitere, o succesiune de hirotonii pe care o putem reconstitui până la Sfinții Apostoli înșiși. Dar clericii nu sunt singuri

¹Seraphim Rose, *Orthodoxy and the Religion of the Future*, ed. a 4-a (St. Herman of Alaska Brotherhood, 1999), xv. [În română: Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, trad. Maria Yvonne Băncilă (București: Editura Sophia, 2015); n.tr.]

în îndeplinirea acestei sarcini; întreaga Biserică are datoria să păstreze și să propovăduiască credința creștină ortodoxă.

Mișcarea Tradiției de-a lungul timpului este un proces organic, istoric, dar nu se desfășoară la întâmplare: ea este întotdeauna călăuzită de Duhul Sfânt. Astfel, ne putem referi la patrimoniul nostru ortodox ca fiind Sfânta Tradiție, deoarece acesta nu este o invenție a oamenilor. Totodată, Același Duh care păstrează și însuflețește Sfânta Tradiție osebește anumite persoane din Biserică pentru a fi exponenții și apărătorii ei, o clasă specifică a celor chemați să devină sfinți (lat. *sancti*). Dumnezeu le dăruiește înțelepciune, deoarece ei Îl iubesc și Îl slujesc cu toată inima, din tot sufletul, tot cugetul și cu toată puterea (Mc. 12, 30). Ne referim la acești oameni în mod colectiv ca „Sfinții Părinți” (sau „Părinții Bisericii”) deoarece, asemenea părinților care se îngrijesc de familia și gospodăria lor, ei sunt iconomi înțelepți ai Credinței. **Pilda vieții lor și operele pe care ni le-au lăsat sunt o mărturie a acelei religii creștine autentice, care a fost rânduie de Iisus prin apostolii Săi.** Pe scurt, dacă vrem să trăim și să ne însușim Sfânta Tradiție, trebuie neapărat să-i cunoaștem pe Părinți.

În ultimele decenii, a face referire la Părinții Bisericii a devenit ceva obișnuit în parohiile ortodoxe, în mare parte datorită studierii la nivel academic a acestor personalități, știință cunoscută sub numele de patristică (de la cuvântul latin *patres*, „părinți”), care a devenit importantă în secolul XX. Cercetători erudiți, precum părintele Georges Florovsky, ne-au chemat să ne „întoarcem la Părinți” într-un mod care încearcă să aplice înțelepciunea lor la preocupările epocii noastre.² Facultățile de teologie ortodoxă au început să organizeze cursuri specializate în citirea și interpretarea Părinților, ajutându-i pe viitorii preoți să aprofundeze comorile bibliotecii patristice. Iar în prezent, citate din Părinți apar peste tot: în predici, pe internet și în aproape fiecare carte publicată despre Ortodoxie. Însă, deși domeniul patristicii (uneori numit „patrologie”) a fost esențial pentru renașterea interesului față de Părinți în epoca noastră, trebuie să fim atenți să îl deosebim de utilizarea teologică și devoțională a textelor acestora.

Un studiu fidel al Părinților se va îndepărta obligatoriu de abordarea academică, nu că una ar fi întotdeauna opusă celeilalte,

² A se vedea studiul său „Patristics and Modern Theology”, retipărit în *Diakonia* 4, nr. 3 (1969): 227-32 [în română: Georges Florovsky, „Literatura patristică și teologia modernă”, în *Scrieri esențiale*, Brandon Gallaher și Paul Ladouceur (ed.), trad. Dragoș Dâscă și Octavian-Adrian Negoită (Iași: Editura Doxologia, col. *Patristica. Studii* 29, 2021), la 283-290; n.tr.].

însă au scopuri diferite. Cercetătorii caută să înțeleagă dezvoltarea istorică a ideilor. Pentru a îndeplini această sarcină, ei trebuie să întreprindă munca importantă și dificilă de a oferi studii și traduceri fiabile din cele mai bune manuscrise disponibile (mai multe despre acest aspect în alt capitol). Deși beneficiem de pe urma eforturilor acestora, scopul nostru, ca ucenici ai lui Hristos, este să dobândim cugetul Părinților, nu să îi privim din exterior ca observatori obiectivi sau „științifici”. Prin urmare, atunci când citim opinii academice despre Părinții Bisericii, ar trebui să ne ferim de teoriile care-i așază într-un fel de cadru al evoluției doctrinare sau care îi interpretează din perspectiva psihologiei, a sociologiei sau a științei politice moderne. Doar un cititor atent și bine informat poate separa grâul de neghină.

Accentul recent pus pe Părinți în teologia ortodoxă i-a făcut pe unii cercetători să prezică o epocă post-patristică. Ce anume înțeleg ei prin aceasta este oarecum neclar și, din fericire, astfel de opinii rămân și sunt socotite aberante în lumea ortodoxă. Ca răspuns, trebuie să spunem răspicat că orice versiune a credinței care respinge sau diminuează importanța Părinților Bisericii distorsionează adevărurile atemporale ale creștinismului, fiindcă rupe lanțul de aur al Sfintei Tradiții, care continuă din secolul I până în prezent. Nu-i putem ocoli sau nesocoti pe Părinți. Dacă vrem să-i înțelegem pe ei și să înțelegem Credința noastră, trebuie să luăm cuvintele și pilda vieții lor în serios. Trebuie să le citim scrierile cu aceeași atenție cu care citim Sfintele Scripturi, fiind întotdeauna cu luare-aminte să nu le răstălmăcim cuvintele pentru scopurile noastre. Atunci când le citim corect, scrierile Sfinților Părinți ne dezvăluie o altă lume în care versetele biblice, cântările liturgice, tratatele dogmatice și practicile ascetice se reunesc într-un întreg coerent. Începem să privim prin ochii lor și devenim capabili să depășim dihotomiile de care ne agățăm cu mintea noastră modernă (sau postmodernă), pătrunzând mai adânc în creștinismul ortodox și descoperind un sens mai profund al vieții noastre. Fără Sfinții Părinți, înotăm într-un lac mic; dar cu ei, ne scufundăm în adâncurile mării.

Ideea scrierii acestei cărți s-a ivit din munca mea de împărtășire a patrimoniului patristic cu enoriașii și studenții mei. De fapt, această carte nu este destinată unui cadru academic; dimpotrivă, ea îi prezintă pe Părinți cititorului creștin ortodox obișnuit, cu speranța că toți vor putea gusta din această mare bogăție. În partea 1, ofer îndrumare în alegerea cărților pe care să le citim, în descompunerea textelor și

în evitarea capcanelor care duc la interpretări sau perspective false. Apoi, în partea a 2-a, analizăm împreună diferitele genuri literare patristice și aprofundăm viața și scrierile anumitor sfinți. Pe parcursul călătoriei noastre, vă încurajez să deveniți prieteni cu Părinții Bisericii prin rugăciune și imitarea vieții lor. Mijlocirile sfinților să ne călăuzească în cercetarea acestui tezaur de bogății duhovnicești!

Partea I
Metodologia

Capitolul 1

Să facem cunoștință cu Părinții

Cine sunt Părinții?

Când ne referim la moștenirea Sfinților Părinți, vorbim în general despre colecțiile de scrieri pe care anumiți sfinți le-au lăsat Bisericii și care, de-a lungul timpului, au căpătat autoritate în cadrul comunității credincioșilor. Din rândul acestor scrieri fac parte omiliile, scrisori, tratate, imnuri, poezii, biografii, comentarii biblice, îndrumări ascetice, manuale liturgice, consemnări istorice, liste de canoane și altele. Aceste texte au fost citate frecvent de scriitorii de mai târziu și adesea compilate în colecții numite *florilegia* (antologii care conțin extrase din lucrări anterioare). Încă de pe vremea Sfântului Atanasie cel Mare (+373), teologii citau autoritatea înaintașilor lor atunci când explicau sau apărau dreapta-credință. În *Prima sa scrisoare către Serapion*, Sfântul Atanasie scrie: „Să urmăm tradiția, învățătura și credința Bisericii catholice de la început, pe care Domnul le-a dat, Apostolii le-au propovăduit și Părinții le-au păstrat; pe care Biserica este întemeiată.”¹ Sinoadele ecumenice au afirmat mărturia trecutului făcând constant referire la „Părinții cei sfinți și recunoscuți”. Iar deja, în secolul al VIII-lea, Sfântul Ioan Damaschinul (+749) considera ceva ca de la sine înțeles necesitatea vitală de a se raporta la predecesorii săi,

¹ St. Athanasius, *Ad Serapion*, în *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, trad. C.R.B. Shapland (Epworth Press, 1951), 133-34. [În română: Sfântul Atanasie cel Mare, *Epistola întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, Împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, trad. pr. Dumitru Stăniloae, în *Scrieri II* (București: EIBMBOR, PSB 16, 1988), la 23-66; n.tr.]